

DÜŞÜNME RUTİNLERİ VE DERS KİTABI ETKİNLİKLERİNİN ÖĞRENCİLERİN KENDİLERİNİ YAZILI İFADE EDEBİLMELERİNE ETKİSİ: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Gülben TAŞBAKAN¹, Kevser KOÇ²

* Bu makale, ilk yazarın 2019 yılında ikinci yazarın danışmanlığında tamamladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1 Sınıf Öğretmeni, İstanbul İli Küçükçekmece İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Söğütluçeşme İlkokulu, Türkiye, gulbendeviden@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5617-7556.

2 Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Kartal, İstanbul, Türkiye, koc.kevser@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7698-7783.

Geliş Tarihi: 14.12.2020 Kabul Tarihi: 15.01.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.840840

Öz: Bu araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı 3. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin etkinlik soruları ile düşünme rutinleri sorularının, öğrencilerin kendilerini yazılı olarak ifade etme kazanımlarını ortaya çıkarması yönünden karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu, Güneydoğu Anadolu'da gelişmiş bir şehirde genellikle alt sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin yaşadığı bir semtindeki bir ilkokulda, 2017-2018 eğitim öğretim yılında 3. sınıfta öğrenim gören 26 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, ders kitabı etkinlik soruları ve düşünme rutinleri sorularından oluşan uygulama kâğıtlarına öğrencilerin verdikleri cevaplar aracılığıyla toplanmıştır. Toplanan verilerde her bir cümle, kendini yazılı olarak ifade etme kazanımları ile eşleştirilerek analiz edilmiştir. Araştırma sonunda, düşünme rutinleri sorularının kendini yazılı olarak ifade etme kazanımlarını ortaya çıkarmada daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Düşünme Rutinleri, Ders Kitabı, Kazanımlar, Öğretmen Soruları

EFFECT OF THINKING ROUTINES AND TEXTBOOK ACTIVITIES ON STUDENTS' SKILLS OF EXPRESSING THEMSELVES: AN ACTION RESEARCH

Abstract:

The purpose of this study is to compare effect of third grade Turkish textbook activity questions and thinking routines questions on students' skills of expressing themselves in written form. The participants are 26 third grade students enrolled at a public primary school in the 2017-2018 educational year. The school was serving students mainly from low socioeconomic backgrounds in an industrially developed city in the Southeast of Turkey. The data sources are students' responses to textbook activity questions and thinking routines questions. Every single sentence of students' written responses is analyzed by coding with the course objectives of expressing oneself. It was found out that thinking routines questions are more effective in eliciting the objectives of expressing oneself in written form.

Keywords: Thinking Routines, Textbook, Objectives, Teacher Questions

Giriş

Düşünme becerisi, düşünme işinin çaba göstererek ve farkında olarak değişik şartlar altında da ustalıklı ve kolaylıkla yapılabilmesidir (Dilekli, 2015). Günümüzde bireylerden akıl yürütme, veri toplama, analiz etme, değerlendirme ve karar verme gibi düşünme becerilerini edinmeleri beklenmektedir (Ritchhart ve Perkins, 2004). Düşünme kendiliğinden gerçekleşen ve gelişen bir eylem değildir; düşünme eylemini bir problem, soru, şüphe veya kafa karışıklığı harekete geçirir. Bu nedenle düşünme sürecini başlatan ve onu yönlendiren unsur, çözüm için istekli olmaktır (Eğmir, 2016). Bu sebeple düşünme yeteneğinin geliştirilmesinde eğitimin önemi yadsınamaz.

Düşünme becerileri öğrencilere, bildiklerini organize etme ve uygun durumlarda kullanabilme becerisi kazandırmaktadır. Düşünme becerilerinin öğretimiyle ilgili en dikkat çeken araştırmalardan biri, Harvard Üniversitesi Project Zero grubu tarafından gerçekleştirilmiştir. Project Zero, insanların nasıl öğrendiğini ve öğrenmenin en iyi nasıl gerçekleştiğini uzun bir süredir araştıran ve eğitim problemlerine çözüm aramaya çalışan; içinde Howard Gardner, David Perkins ve Ron Ritchhart gibi önemli bilim insanlarının yer aldığı bir araştırma grubudur (Yüce, 2012). Sanat ve eğitim odaklı başlamış olan Project Zero grubunun farklı araştırma alanlarından biri, düşünme becerileri ile yakından ilgili olan Görünür Düşünme Yaklaşımıdır (Keleş ve Yurt, 2019).

Görünür Düşünme Yaklaşımı, çocukların düşünme becerilerini geliştirmeyi ve farklı disiplinlerdeki kavramları anlamayı hedefleyen bir yaklaşımdır (Ritchhart, Church ve Morrison, 2011). Düşünme rutinleri, Görünür Düşünme Yaklaşımı araştırmaları ile ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin sınıfta kullandıkları dil ve sordukları sorular düşünme becerilerinin kazandırılmasında etkilidir ve sorulan sorular, öğrencileri düşünmeye yönlendirmelidir (Doğanay ve Yüce, 2010).

Soruların Önemi

Öğretmenlerin sınıf içinde sorduğu sorular, konuyu daha iyi anlamaya hizmet ederken aynı zamanda öğrencileri düşünmeye yönlendirmelidir (Filiz, 2004). Bu nedenle öğretmenler, düşünen bireyler yetiştirmek için eğitim programlarını ve düşünme ortamlarını yapılandırmalı, öğrencilere açık uçlu üst düzey sorular sormalı, öğrencilerin düşünme becerilerini destekleyecek şekilde dönüt vermeli ve kendi düşünme becerileri ile öğrencilere rol model olmalıdır (Ritchhart vd., 2006).

Ülkemizde yapılandırmacı anlayışa geçişle birlikte Türkçe ders kitaplarının öğrencilere sundukları soruların niteliği daha da önemli hâle gelmiştir. Soruların üst düzey düşünme becerilerini sağlaması hedeflenmektedir (Sallabaş ve Yılmaz, 2020). Sallabaş ve Yılmaz (2020) yaptıkları araştırmada, Yenilenmiş Bloom Sınıflandırmasını esas alarak sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki soruları incelemişlerdir. Bu incelemelerinde soruların önemli bir bölümünün hatırlama ve anlama aşamalarında olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna karşın çok az sayıda sorunun ise çözümleme, değerlendirme ve yaratma aşamalarına uygun olduğunu ve uygulama aşamasında uygun sorunun bulunmadığını belirlemişlerdir. Alt düzey düşünme becerilerini gerektiren sorular çocukları yalnızca bilgi edinmeye ve ezbere yönlendirmekte, üst düzey sorular ise onları metni çözümlemeye, problem çözmeye, analiz etme ve değerlendirme yapmaya yönlendirmektedir (Sallabaş ve Yılmaz, 2020). Bu nedenle, ders kitaplarındaki soruların bilişsel düzeyleri kontrol edilmeli ve öğrencilerin üst düzey düşüncelerini sağlayacak sorulara daha fazla yer verilmelidir (Yalçın, 2020).

Düşünme Rutinleri

Öğretmenlerin sorduğu sorular öğrencilerin düşünme becerisinin gelişimini desteklemelidir (Ritchhart vd., 2006). Ancak yöneltilen soruların niteliği ve hangi amaçla sorulduğu büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlerin öğrencilere soru sormalarını kolaylaştıran ve kendi soruları aracılığıyla öğrencileri düşünmeye yönlendiren bir yöntem ise düşünme rutinleridir. Düşünme rutinleri, çocukların düşünme becerilerini geliştirmek adına Harvard Üniversitesi Project Zero topluluğu bünyesinde geliştirilmiştir ve dünyada birçok okulda uygulanmaktadır (Ritchhart, Church ve Morrison, 2011). Düşünme rutinleri, öğrencileri düşünmeleri ve düşündükleri konuda derinleşmeleri için yönlendiren kısa, açık, hatırlanması ve tekrar edilmesi kolay sorulardır (Ritchhart, 2002'den akt. Alkın, 2012). Düşünme rutinleri sınıf içinde sürekli olarak uygulanabilir ve her defasında çalışma kâğıdı hazırlanmasını gerektirmez. Dolayısıyla

la, uygulanmaları kolaydır ve öğretmenin hitap ettiği yaş grubuna göre uyarlanması fazla bir çaba gerektirmez (Keleş ve Yurt, 2019). Wolberg ve Goff (2015) yaptıkları araştırmada, düşünme rutinlerini küçük çocukların düşüncelerini yönlendiren ve destekleyen araçlar olarak açıklamışlardır.

MEB Türkçe Ders Kitabı Etkinlik Soruları

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında, metinlerin öğrenciler tarafından iyice anlaşılmasını sağlamak ve anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmek için her metinden sonra etkinlik sorularına yer verilmektedir. Türkçe ders kitaplarında derse hazırlık yapmak, metni anlamayı sağlamak ve anlamayı ölçmek amacıyla metne dayalı olarak hazırlanan sorular, düşük ve yüksek seviyedeki birçok bilişsel beceriyi ortaya çıkaracak niteliktedir (Şengül, 2005). Millî Eğitim Bakanlığı 3. sınıf Türkçe ders kitabındaki (MEB, 2017) metinlerden sonra da etkinlik sorularına yer verilmiştir. Bu sorular genelde metne hazırlık, metni anlama ve 5N1K (ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim) soruları ile hikâye haritası oluşturma, görsel okuma ve dil bilgisi etkinliklerinden oluşmaktadır. Ancak 2015 yılında uygulamaya konulan Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'na göre dinleme, okuma, konuşma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu gibi dil bilgisi becerileri ile birlikte anlama, sınıflama, sorgulama, analiz sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerin de geliştirilmesi önemlidir (Durukan ve Demir, 2017).

Kendini Yazılı Olarak İfade Edebilme Becerisi

Yazma becerisi, çocukların düşüncelerini rahatlıkla ifade etmelerine katkı sağlayan etkili bir düşünme aracıdır (Şimşek, 2015). Düşünme rutinleri özgün düşünmeye ve özgün cümleler kurmaya yönlendirdiği için yazı yazarken öğrencileri kendilerini daha iyi ifade etmeye teşvik etmektedir. Bireyler yazarken daha iyi düşünebilmekte ve düşüncelerini daha kolay organize edebilmektedirler. Bu nedenle öğrencilerin kendilerini yazılı olarak iyi ifade edebilmelerini sağlamak için onları düşündürmek gerekmektedir. Bu bağlamda düşünme rutinlerinin, öğrencilerin yazı yazma ve kendini yazılı olarak ifade etme becerilerini geliştirmesi açısından önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı 3. Sınıf Türkçe ders kitabındaki (MEB, 2017) metinlerin etkinlik soruları ile düşünme rutinleri sorularının, öğrencilerin kendilerini yazılı olarak ifade etme kazanımlarını ortaya çıkarması açısından karşılaştırılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için Harvard Üniversitesi Project Zero topluluğu bünyesinde geliştirilmiş ve dünyada birçok okulda uygulanmakta olan *Düşünme Rutinleri* (Ritchart, Church ve Morrison, 2011), 3. Sınıf Türkçe ders kitabındaki (MEB, 2017) metinlere uyarlanmış ve araştırmanın yapıldığı sınıfta uygulanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmaktadır:

1. MEB 3.Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerdeki soruların, öğrencilerin kendini yazılı olarak ifade etme kazanımlarını ortaya çıkarma düzeyi nedir?
2. Düşünme rutinleri sorularının, öğrencilerin kendini yazılı olarak ifade etme kazanımlarını ortaya çıkarma düzeyi nedir?
3. Ders kitabında yer alan metinlerdeki sorular ile düşünme rutinleri sorularının uygulama sonuçları karşılaştırıldığında, kendini yazılı olarak ifade etme kazanımları bakımından ne tür farklılıklar gözlemlenmektedir?

Araştırmanın Önemi

Son yıllarda giderek önemi artan düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili araştırmalara bakıldığında; genellikle bu becerilerin kazandırılması için öğretmenlerin sınıf içinde yaptığı etkinlikler ve sorduğu sorular üzerinde durulmaktadır (Bodur, 2010; Dilekli, 2015; Doğanay ve Yüce, 2010; Eskitürk, 2009; Kaya, 2018; Kutanoğlu, 2014). Bununla birlikte, ders kitaplarındaki metinler ve sorularla ilgili yapılan araştırmalarda, sorulan soruların düşünme becerilerini geliştirmede ve öğrencileri istenen kazanımlara ulaştırmada yetersiz kaldığı üzerinde durulmaktadır (Akyol, 2001; Şengül, 2005 vd.). Yapılan araştırmalarda, öğrencilere düşünme becerileri kazandırmada ve onları ders kitaplarında belirlenen kazanımlara eristirmede düşünme rutinlerinin kullanıldığı çalışmalara, ulusal düzeyde rastlanmamıştır. Düşünme rutinleri, düşünme becerilerinin geliştirilmesinde sınıf içinde kullanılabilir bir araçtır. Ayrıca düşünme rutinleri, soru üretme kaygısı yaşamadan, metinlere uyarlanmasında ve uygulanmasında zorluk çekmeden ve sorularının çok fazla zaman almadan oluşturulması açısından öğretmenlere kolaylık sağlamaktadır. Aynı zamanda düşünme rutinleri özgün düşünmeye ve özgün cümleler kurmaya yönlendirdiği için, öğrencileri yazı yazarken kendilerini daha iyi ifade etmeye teşvik etmektedir. Günümüzde okullar, öğretim programlarında öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini geliştirecek etkinliklere yer vermektedir (Sever, 2013).

Ayrıca bu çalışmadan elde edilecek sonuçların, sınıf içinde kullanılabilir bir uygulama etkinliğinin tanıtılması ve gelecekte düşünme becerileri kazanmış, kendisine yöneltilen soruları düşünme becerilerini işe koşarak yanıtlayan, kendini yazılı olarak ifade etmede zorluk çekmeyen bireylerin yetişebilmesi açısından önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada 'eylem araştırması modeli' kullanılmıştır (Türkkan, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2006) ve nitel bir analiz çalışmasıdır. Ayrıca analiz sırasında frekans tabloları hazırlanmış, böylece nitel verilerin daha kolay anlaşılması hedeflenmiştir. Birinci yazar, sınıf öğretmeni olarak görev yaparken kendi sınıf ortamında gözlemlediği eksikliklerin giderilmesi için farklı yöntemler deneyerek sorunlara çözüm bul-

mayı amaçladığından bu çalışma eylem araştırması modeline uygundur (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Öğretmenlerin ihtiyaçlarına en iyi şekilde yanıt vermesi, araştırmacının mesleki gelişimine ve öğrenci öğrenmesine katkı sağlaması (Çarkıt ve Altun, 2020) ve araştırmacının öğretmen olarak kendi sınıf ortamında araştırmayı yürütmesi eylem araştırması modelinin tercih edilmesinde etkili olmuştur.

Birinci yazar tarafından yapılan gözlemler sırasında öğrencilerin derslerde sorulan sorulara ve ders kitabı etkinliklerine bir veya iki kelime ile cevap verdikleri ve çoğunlukla yüklemsiz cümleler kurdukları saptanmıştır. Öğrencilerin kendilerini yazılı olarak ifade etme becerileri de sınırlıdır. Ders kitabındaki sorular daha çok ilgili okuma parçasındaki hazır bilgileri sorguladığından öğrencilerin sorulan sorulara kendi düşüncelerini eklemekten metinden elde ettikleri bilgilerle kısa cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. Yüklemlerle bir cümle kurmaları için ek talimatlar verilmesi ve çok fazla teşvik edilmeleri gerekmektedir. Belirlenen bu problemin çözümü için öğrencileri düşünmeye yönlendiren, kendilerini daha iyi ifade edebilmelerini sağlayan ve potansiyellerini açığa çıkarmaya yardımcı olan düşünme rutinlerinin kullanılmasına karar verilmiştir. Araştırma kapsamında toplanan veriler, Millî Eğitim Bakanlığı 3. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabında (MEB, 2017) belirlenen kendini yazılı olarak ifade etme kazanımlarına göre analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre ulaşılan sonuçlar raporlaştırılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Güneydoğu Anadolu’da gelişmiş bir şehrin genellikle alt sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin yaşadığı bir semtindeki bir ilkokulda, 2017-2018 eğitim öğretim yılında 3.sınıfta öğrenim gören 26 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı sınıf, orta düzeyde akademik başarıya sahip öğrencilerin çoğunlukta olduğu bir sınıftır. Birinci yazar, bu öğrencilerin sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktaydı.

Veri Toplama Araçları

Millî Eğitim Bakanlığı 3. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin etkinlikleri ile düşünme rutinleri sorularının, Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda (MEB, 2017) ilgili metinler için belirlenmiş olan “Kendini Yazılı Olarak İfade Etme Kazanımları”nı sağlaması yönünden karşılaştırılmasının amaçlandığı bu çalışmada, veri toplama aracı olarak ders kitabı metin etkinliklerinin soruları ile düşünme rutinleri soruları kullanılmıştır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda, Millî Eğitim Bakanlığı İlkokul 3. sınıf Türkçe ders kitabından araştırmaya uygun olduğu düşünüldüğü ve uzman görüşü alınarak seçilen beş metin için veri toplama araçları hazırlanmıştır. Her metin için iki yüzü birer dosya kâğıdından oluşan veri toplama aracının ön yüzünde metin etkinlikleri soruları, arka yüzünde ise uzman görüşü alınarak metne uyarlanan düşünme rutinleri soruları yer almaktadır. Buna göre birinci uygulamada “Bak-Düşün-Bağlantı Kur” ru-

tini, ikinci ve üçüncü uygulamada “Düşün-Eş Ol-Paylaş” -rutini, dördüncü ve beşinci uygulamada ise “Renk-Simge-İmge” rutini soruları konuya uyarlanarak veri toplama araçlarının ikinci sayfasında yer almıştır. Aşağıda araştırmada kullanılan düşünme rutinleri ile ilgili sorular verilmiştir (Ritchhart vd., 2006):

- Bak-Düşün-Bağlantı Kur Rutini:**
- 1- Bu metin ne anlatıyor?
 - 2- Bu metin hakkında ne düşünüyorsun?
 - 3- Metinden yola çıkarak nasıl bir bağlantı kurarsın?
- Düşün- Eş Ol- Paylaş Rutini:**
- 1- Çocuklara metinle ilgili bir soru sorulur.
 - 2- Düşünceleri için birkaç dakika süre verilir.
 - 3- En yakınındaki arkadaşlarına dönerek düşüncelerini paylaşırlar.
- Renk-Simge-İmge Rutini:**
- 1- Metnin duygusunu en iyi anlatan renk nedir?
Neden bu rengi seçtin?
 - 2- Metnin ana fikrini temsil eden simge nedir?
Sembolün hangi ana fikri temsil ediyor?
Neden?
 - 3- Metinle ilgili aklına gelen imge (görüntü) nedir?
Neden bu imge (görüntü) seninle ilgili?

Veri Toplama Süreci

Uygulama Öncesi Hazırlık Süreci

Araştırmanın temelini oluşturmak ve öğrencilerin hazırbulunuşluğunu sağlamak amacıyla uygulama öncesi hazırlık süreci geçirilmiştir. Hazırlık çalışması, 2017–2018 eğitim öğretim yılının ilk döneminde yapılmış, asıl uygulamaya ikinci dönem geçilmiştir. Hazırlık sürecinde, öğrencilerin düşünme rutinlerine aşina olmaları, bu etkinlikleri bir rutin olarak hem okul hem de günlük yaşamlarına katabilmeleri ve düşünme rutini sorularına nasıl cevap vereceklerini kavramaları için etkinlikler yapılmıştır. Bu etkinlikler, hemen hemen tüm derslerde ve her fırsatta uygulanmıştır. Aşağıda bu araştırmada kullanılan düşünme rutinleri ve yapılan çalışmalar açıklanmıştır.

Düşün- Eş Ol- Paylaş Rutini; çocukları bir soru veya konu üzerinde düşündürür ve açıklama yapmalarını sağlar. Bu rutin, çocuklara çoklu bakış açılarını farkettilererek onların etkin akıl yürütme becerilerini geliştirir (Keleş ve Yurt, 2019). Çocukların bu

rutine alışmaları amacıyla, onlara çeşitli hikaye kitapları okunarak aralarda tahmine dayalı sorular sorulmuş ve öğrencilerin cevapları kaydedilmiştir. Ardından kitaplarla ilgili olarak Düşün-Eş Ol-Paylaş rutini uygulanmıştır.

Algıla- Bil- Önemse Rutini; çocukların farklı bakış açıları ile olayları yorumlayabilmelerini sağlar. Bu rutini uygularken çocuklara, “Eğer sen ... yerinde olsaydın; Ne hissederdin? Ne bilirdin? Neyi önemserdin?” soruları sorulur. Örneğin bir gün ders esnasında gökyüzünde gökkuşağı belirdiğinde, farklı bakış açılarından olayları yorumlayabilmelerini sağlamak amacıyla onlara “Sen gökkuşağı olsaydın neler hissederdin? Gökkuşağı ile ilgili ne biliyorsun? Sen gökkuşağı olsaydın neyi önemserdin?” soruları yöneltilmiştir. Benzer çalışmalar Türkçe ders kitabındaki bazı okuma parçaları işlenirken de uygulanmıştır.

Bak- Düşün- Bağlantı Kur Rutini; çocukları dikkatlerini yoğunlaştırmaya ve konuyu içselleştirerek duygu ve düşüncelerini daha iyi ifade edebilmeye teşvik eder. Bu rutin uygulanırken çocuklara “Ne anlatıyor? Ne düşünüyorsun? Nasıl bağlantı kurarsın?” soruları sorulur. Çocukların bu rutine alışmaları amacıyla onlara çeşitli hikaye kitapları okunarak hikayelerden ne anladıkları üzerine konuşulmuştur. Ardından çocuklara “Bu hikaye ne anlatıyor? Bu hikaye hakkında ne düşünüyorsun? Bu hikayedeki karakterle kendin arasında nasıl bir bağlantı kurarsın?” soruları sorulmuştur.

Birinci dönem boyunca sürdürülen hazırlık sürecinde öğrencilerin çeşitli düşünme rutinlerine alışmaları sağlanmıştır. Ders kitabı uygulamalarında çocukların artık bu rutinleri tanıdıkları, çeşitli sorularla karşılaşmaya hazır oldukları ve rutinlerin nasıl uygulandığını öğrendikleri gözlemlendiğinden uygulama sürecine geçilmeye karar verilmiştir.

Uygulama Süreci

Uygulamalar 2017–2018 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde, 28 Şubat-28 Mart 2018 tarihleri arasında 5 haftalık bir sürede gerçekleştirilmiştir. Birinci yazar aynı zamanda uygulama yapılan sınıfın öğretmeni olduğu için haftanın bir dersini bu uygulamalara ayırmıştır. Ayrıca uygulamalar devam ederken diğer derslerde de (matematik, fen bilimleri ve görsel sanatlar) düşünme rutinleri kullanılmaya devam edilmiştir. Her hafta bir uygulama yapılarak elde edilen veriler kayıt altına alınmıştır. Her hafta uygulama yapmadan önce ders kitabından, öğrencilerin ilgisini çekebilecek ve düşünme rutinlerine uyarlanabilecek metinler uzman görüşü alınarak belirlenmiştir. Seçilen her metin için en uygun olduğu düşünülen düşünme rutini soruları yine uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Veri toplama aracı araştırmacı tarafından seçilen metinlere göre hazırlanmıştır. Öğrenciler veri toplama araçlarını cevaplandırırken hiçbir müdahale yapılmamış ve özgür oldukları, cevaplarına puan verilmeyeceği vurgulanmıştır.

Kodlama Süreci

Tablo 1. Araştırmada Yer Alan Kazanımlar, Açıklamaları ve Verilerden Elde Edilen Örnek Cümleler

Kodlama	Kazanımlar	Açıklama	Verilerden Örnekler
K1	Yazılarında kelime türlerini işlevine uygun kullanır.	Cümlelerde isim, sıfat, zamir, fiil, bağlaç, edat, zarf kullanıldığında var olan kazanımdır.	"Süt, et, yoğurt ve yumurta yararlıdır."
K2	Yazılarında ana fikre yer verir.	Bu kazanım metni anlamayı ve kendi cümleleriyle anladıklarını ifade etmeyi gerektirmektedir.	"Bu metin çiçeklerin önemini anlatıyor."
K3	Yazılarında kendi yaşantısından ve günlük hayattan örnekler verir.	Öğrencilerin kendi yaşamları ile metin arasında bağlantı kurmaları beklenir.	"Bize fıkralarla hoşgörülü olmayı öğretti, aynı öğretmenimiz gibi."
K4	Yazılarında uygun ifadeler kullanarak, destekleyici ve açıklayıcı örnekler verir.	Öğrencilerden yazdıklarını nedenleriyle açıklamaları beklenmektedir.	"Çünkü ağacı kesmişlerdi."
K5	Yazılarında sebep-sonuç ilişkileri kurar.	Sebep-sonuç ilişkisi kurarak açıklama yapmayı gerektirir.	"Vitaminli sebzeler yerssek sağlıklı yaşarız."
K6	Yazılarında karşılaştırmalar yapar.	İki veya daha fazla durumun karşılaştırılması ve bunun yazıya aktarılması beklenmektedir.	"Çünkü trafik ışıklarından daha güvenli diye."
K7	İzlenim ve deneyimlerine dayalı yazılar yazar.	Öğrencilerin kendi hayatı ile bağlantı kurması ve bunu yazılarında anlatması beklenmektedir.	"Ben de Maviş gibi çiçeklere zarar vermeyi sevmem."
K8	Duygu, düşünce ve hayallerini anlatan yazılar yazar.	Öğrencilerin metinden yola çıkarak kendileriyle bağlantı kurmaları beklenir.	"Çok güzel bir metin, çok iyi bir ders aldım."
K9	Kelimeleri yerinde ve anlamlarına uygun kullanır.	Anlamlı ve kurallı cümleler kurmaları, kelimeleri yerli yerinde kullanmaları beklenmektedir.	"Nasrettin Hoca hoşgörülü, dürüst ve samimi bir insandır."
K10	Kendisine ilginç ve çekici gelen karakter, olay, yer, an ile ilgili görüş ve düşüncelerini yazar.	Öğrencilerin metinle kendisi arasında bağlantı kurarak düşüncelerini yazılarında belirtmeleri beklenmektedir.	"Maviş çok duygusal konuştu ve bu metni çok sevdim."
K11	Yazılarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N1K) öğelerini vurgular.	Bu kazanım, öğrencilerin 5N1K öğelerini vurgulayan cümleler kurmasını gerektirmektedir.	"Sonbaharda güneye göç edermiş."
K12	Yazılarında farklı düşünmeye yönlendiren ifadeler kullanır.	Öğrencilerin, cümlelerinde "ama, fakat, rağmen, veya" kelimelerini kullandıklarında var olan kazanımdır.	-

Uygulamalara katılan 26 öğrenci Ö1, Ö2, Ö3,... şeklinde kodlanmıştır. Belirlenen 12 kazanım da aynı şekilde K1, K2, K3,... şeklinde kodlanarak cümlelerle eşleştirilmiştir. Her bir uygulama için öğrenci-cümle-kazanım eşleştirme tabloları oluşturulmuştur. Böylece her bir uygulama için hangi kazanımın kaç öğrenci tarafından gerçekleştirildiğine ve öğrencilerde kendini yazılı olarak ifade etme kazanımlarının ortaya çıkmasında ders kitabı sorularının mı düşünme rutini sorularının mı daha etkili olduğuna bakılmıştır.

Değerlendiriciler Arası Güvenirlik

Uygulamaların geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla uzman görüşü alınmıştır. Bununla birlikte verilerin %20'si hem yüksek lisans öğrencisi hem de öğretmen olan başka bir kişi tarafından kodlanarak karşılaştırma yapılmıştır. Öncelikle "Beslenme" metni uygulamasının fotokopileri ikinci kodlayıcıya verilmiştir. Kazanımlar ve uygulama süreci anlatıldıktan sonra kodlaması istenmiştir. İkinci kodlayıcının kodlamaları ile birinci yazarın yaptığı kodlamalar karşılaştırıldığında iki kişinin analizlerinin uyum düzeyi %80'in altında kalmıştır. Bu nedenle, kazanımlarla ilgili uzman görüşü alınarak kazanımların daha net anlaşılması için ortak bir yargıya varılmıştır. Ardından tekrar ikinci kodlayıcı ile bir araya gelinerek önce "Trafik Kuralları" metni okunup kazanımlar üzerinde konuşulmuştur. Kazanımlar hakkında ortak bir yargıya varıldıktan sonra metin ayrı ayrı kodlanmıştır. Bu defa kodlamalar karşılaştırıldığında uyum düzeyinin %80'in üzerinde olduğu görülmüştür. Geri kalan veriler birinci yazar tarafından kodlanmıştır.

Verilerin Analizi

Ders kitabı etkinlik soruları ve düşünme rutini soruları için her bir soruya yazılan öğrenci yanıtlarının her cümlesi bir birim olarak kabul edilmiştir. Uygulamalardan elde edilen verilerin analiz edilebilmesi için tablolar oluşturulmuştur. Oluşturulan tabloda (Tablo 2), her bir öğrencinin ders kitabı etkinlik sorularına ve düşünme rutini sorularına yazdığı bütün cümlelerle eşleşen kazanımlar soru sırasına göre yer almaktadır. Örnek olarak, "En Güzel Çiçek" metni için Milli Eğitim Bakanlığı İlkokul 3.sınıf öğretmen kılavuz kitabında K1, K2, K4, K5, K7, K8, K9 ve K10 kazanımları belirlenmiştir. Hazırlanan ders kitabı etkinlik sorularına Ö5'in verdiği cevapların kodlanması sonucunda 1. soruda K1 ve K9 kazanımlarının yer aldığı görülmüştür. Yine aynı şekilde "En Güzel Çiçek" metni için hazırlanan düşünme rutini sorularına Ö5'in verdiği cevapların kodlanması sonucunda 1. soruya verilen yanıtın 1. cümlesinde K1, K2, K9 kazanımının; 2. cümlesinde K1, K8, K9 kazanımının yer aldığı görülmüştür. Diğer sorulara verilen yanıtlar da aynı şekilde Tablo 2'ye yerleştirilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Ders Kitabı Sorularına ve Düşünme Rutini Sorularına Yazdığı Cümlelerle Eşleşen Kazanımlar İçin Örnek Tablo

Öğrenci (En Güzel Çiçek metni)	Ders Kitabı Soruları	Düşünme Rutini Soruları
Ö5	1)K1,K9 2)K1,K9 3)K1 4)- 5)K1,K4 6)K1	1) K1, K2, K9 2) K1, K8, K9 3) K1 / K1, K9, K10 / K1, K7, K8, K9

Bulgular

Beş farklı metin ile yapılan uygulamanın ardından elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ulaşılan bulgular bu bölümde tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

En Güzel Çiçek Metnine Ait Bulgular

En Güzel Çiçek metni Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan ders kitabında (MEB, 2017, s.78) yer alan bir metindir. Bu metinde doğal güzellikler ve doğa sevgisi anlatılmakta, çiçeklerin dalında güzel olduğu ve her çiçeğin birbirinden güzel olduğu vurgulanmaktadır. Metnin amacı, öğrencilere doğa sevgisini kazandırmaktır. En Güzel Çiçek metni için hazırlanan uygulama kâğıdı aşağıdaki gibidir.

EN GÜZEL ÇİÇEK**• Aşağıdaki 5N1K sorularını okuduğunuz metne göre cevaplayınız.**

1. Maviş nasıl bir kızmış?
2. Öğretmenleri, Maviş kızla arkadaşlarını nereye götürmüş?
3. Öğretmen öğrencilerinden ne istemiş?
4. Öğretmen ve öğrencileri ne zaman kırlara gitmişler?
5. Maviş niçin bir çiçek getirememiş?
6. Öğrenciler en güzel dersi kimden almış?

• Aşağıdaki soruları düşünerek cevaplayınız.**(Bak-Düşün-Bağlantı Kur Rutini)**

1. Bu metin ne anlatıyor?
2. Bu metin hakkında ne düşünüyorsun?
3. Metinden yola çıkarak nasıl bir bağlantı kurarsın?

En Güzel Çiçek metni için öğretmen kılavuz kitabında belirlenen kazanımlardan sekiz tanesi çalışmada yer almıştır. Araştırmada yer alan kazanımlar şunlardır (MEB, 2017): K1, K2, K4, K5, K7, K8, K9 ve K10. Bu kazanımlar doğrultusunda, öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplarda her bir cümle kodlanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre, düşünme rutini sorularının ders kitabı sorularına göre kazanım elde etme sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ders kitabı sorularının K1'i ve K4'ü kazandırma oranı düşünme rutini sorularına göre daha yüksektir. Örnek olarak; Ö11'in ders kitabı sorularından "Öğretmenleri, Maviş kızla arkadaşlarını nereye götürmüş?" sorusuna verdiği "Kırlara götürmüş." cevabında K1 kazanımı bulunmaktadır. Ö14'ün ders kitabı sorularından "Maviş niçin bir çiçek getirememiş?" sorusuna verdiği "Çünkü onlara kıyamamış." cevabında ise K4 kazanımı bulunmaktadır. Düşünme rutini sorularının K2'yi ve K9'u kazandırma oranı ders kitabı sorularına göre daha yüksektir. Örnek olarak; Ö8'in düşünme rutini sorularından "Bu metin ne anlatıyor?" sorusuna verdiği "Bu metin çiçeklerin önemini anlatıyor." cevabında K2 kazanımı bulunmaktadır. Ö3'ün düşünme rutini sorularından "Bu metin ne anlatıyor?" sorusuna verdiği "Bu metin bize çiçek sevgisini anlatıyor." cevabında ise K9 kazanımı bulunmaktadır. Düşünme rutini soruları K5, K7, K8 ve K10'u kazandırırken ders kitabı soruları hiç kazandıramamıştır. Örnek olarak; Ö2'nin düşünme rutini sorularından "Bu metin hakkında ne düşünüyorsun?" sorusuna verdiği "Çok güzel bir metin, eğer biz de önceden çiçekleri koparıyorsak bu da bize bir ders olsun." cevabında K5 kazanımı bulunmaktadır. Ö7'nin düşünme rutini sorularından "Metinden yola çıkarak nasıl bir bağlantı kurarsın?" sorusuna verdiği "Ben de Maviş gibi çiçeklere zarar vermeyi sevmem." cevabında K7 kazanımı bulunmaktadır. Ö26'nın düşünme rutini sorularından "Bu metin hakkında ne düşünüyorsun?" sorusuna verdiği "Çok güzel bir metin, çok iyi bir ders aldım." cevabında K8 kazanımı bulunmaktadır. Ö17'nin düşünme rutini sorularından "Bu metin hakkında ne düşünüyorsun?" sorusuna verdiği "Maviş çok duygusal konuştu ve bu metni çok sevdim." cevabında K10 kazanımı bulunmaktadır.

Beslenme Metnine Ait Bulgular

Beslenme metni Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan ders kitabında (MEB, 2017, s.82) yer alan bir metindir. Bu metinde, sağlıklı beslenmenin önemi anlatılmakta, vücudumuza faydalı olan besinler vurgulanmaktadır. Metnin amacı, öğrencileri sağlıklı beslenme konusunda bilinçlendirmektir. Bu metin için hazırlanan uygulama kâğıdı aşağıdaki gibidir.

BESLENME

• Aşağıdaki soruları şiire göre cevaplayınız.

1. İnsan sofrayı ne zaman terk etmelidir?
2. Hangi yiyecekler yararlıdır?

3. Kahvaltıya tat veren yiyecekler nelerdir?

4. Sofrada başka neler bulunmalıdır?

• **Aşağıdaki soruları düşünerek cevaplayınız.**

(Düşün-Eş Ol-Paylaş Rutini)

Soru: Vitaminler neden önemlidir?

Düşün!

Benim Düşüncem:

Eş Ol! Paylaş!

Arkadaşımın Düşüncesi:

Beslenme metni için Millî Eğitim Bakanlığı 3. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabında sekiz adet kazanım belirlenmiştir. Araştırmada yer alan kazanımlar şunlardır (MEB, 2017): K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7 ve K8. Bu kazanımlar doğrultusunda, öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplarda her bir cümle kodlanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre, düşünme rutini sorularının ders kitabı sorularına göre kazanım elde etme sayısı daha yüksektir.

Düşünme rutini sorularının K1'i kazandırma oranı ders kitabı sorularına göre daha yüksektir. Örnek olarak; Ö5'in ders kitabı sorularından "Hangi yiyecekler yararlıdır?" sorusuna verdiği "Süt, et, yoğurt ve yumurta yararlıdır." cevabında K1 kazanımı bulunmaktadır. Düşünme rutini sorularından "Vitaminler neden önemlidir? Benim düşüncem:" sorusuna verdiği "Biz çocuklara sağlık getirdiği için önemlidir." cevabında da K1 kazanımı bulunmaktadır. Düşünme rutini soruları K2, K3, K4, K5, K6, K7 ve K8'i kazandırırken ders kitabı soruları hiç kazandıramamıştır. Örnek olarak; Ö2'nin düşünme rutini sorularından "Vitaminler neden önemlidir? Arkadaşımın düşüncesi:" sorusuna verdiği "Çünkü sağlıklı olmamız için önemlidir." cevabında K2 kazanımı bulunmaktadır. Ö15'nin düşünme rutini sorularından "Vitaminler neden önemlidir? Arkadaşımın düşüncesi:" sorusuna verdiği "Biz çocuklara sağlık getirdiği için önemlidir." cevabında K3 kazanımı bulunmaktadır. Ö2'nin düşünme rutini sorularından "Vitaminler neden önemlidir? Arkadaşımın düşüncesi:" sorusuna verdiği "Süt, et, yoğurt, yumurta sağlıklı besindir. Bunun için sağlıklı içecekler, yiyecekler yemeliyiz." cevabında K4 kazanımı bulunmaktadır. Ö8'in düşünme rutini sorularından "Vitaminler neden önemlidir? Arkadaşımın düşüncesi:" sorusuna verdiği "Vitaminli sebzeler yersek sağlıklı yaşarız." cevabında K5 kazanımı bulunmaktadır. Ö22'nin düşünme rutini sorularından "Vitaminler neden önemlidir? Arkadaşımın düşüncesi:" sorusuna verdiği "Vitaminler olmasaydı insanlar sağlıksız ve hasta olabilirlerdi." cevabında K6 kazanımı bulunmaktadır. Ö20'nin düşünme rutini sorularından "Vitaminler neden önemlidir? Benim düşüncem:" sorusuna verdiği "Sağlığıma zarar vermez, beni doyurur, büyütür, tok eder, beni korur." cevabında K7 kazanımı bulunmaktadır. Ö9'un

düşünme rutini sorularından “Vitaminler neden önemlidir? Arkadaşımın düşüncesi:” sorusuna verdiği “Vitaminler sağlıklı olmamız için gereklidir.” cevabında K8 kazanımı bulunmaktadır.

Anadolu ve Dünya Bilgesi: Nasrettin Hoca Metnine Ait Bulgular

Anadolu ve Dünya Bilgesi: Nasrettin Hoca metni Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan ders kitabında (MEB, 2017, s.94) yer alan bir metindir. Bu metinde, Nasrettin Hoca'nın kişilik özellikleri anlatılmakta ve amacının insanları düşündürerek onlara ders vermek olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca metnin sonunda Nasrettin Hoca'nın “Kavuk” isimli fıkrası da yer almaktadır. Metnin amacı, öğrencilere Nasrettin Hoca'yı tanıtmak ve onları Nasrettin Hoca fıkraları hakkında meraklandırmaktır. Bu metin için hazırlanan uygulama kâğıdı aşağıdaki gibidir.

ANADOLU VE DÜNYA BİLGESİ: NASRETTİN HOCA

• Aşağıdaki soruları okuduğunuz metne göre cevaplayınız.

1. Nasrettin Hoca bilgeliğini ve eğiticiliğini ne ile yapmalıdır?
2. Nasrettin Hoca insanları nasıl etkilemektedir?
3. Nasrettin Hoca'nın asıl amacı nedir?
4. Nasrettin Hoca'nın en belirgin özelliği nedir?
5. Nasrettin Hoca nasıl bir kişiliğe sahiptir?
6. Nasrettin Hoca nelere konu olmuştur?
7. Sizce Nasrettin Hoca'nın Anadolu'da ve dünyada sevilmesinin nedeni ne olabilir?

• “Kavuk” adlı fıkranın hikâye haritasını tamamlayınız.

- Aşağıdaki soruları düşünerek cevaplayınız.

Düşün-Eş Ol-Paylaş Rutini

Soru: Sence Nasrettin Hoca'nın bu kadar meşhur olmasına neden olan en önemli özelliği nedir? Neden öyle düşündüğünü açıklamayı unutma!

Düşün!

Benim Düşüncem:

Eş Ol! Paylaş!

Anadolu ve Dünya Bilgesi: Nasrettin Hoca metni için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmen kılavuz kitabında belirlenen kazanımlardan on tanesi çalışmada yer almıştır. Araştırmada yer alan kazanımlar şunlardır (MEB, 2017): K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K11 ve K12. Bu kazanımlar doğrultusunda, öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplarda her bir cümle kodlanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre, ders kitabı sorularının düşünme rutini sorularına göre kazanım elde etme sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ders kitabı sorularının kazanım elde etme sayısının daha fazla olmasının sebebi, ders kitabı sorularının K11 kazanımını yüksek oranda kazandırmasından kaynaklanmaktadır.

Ders kitabı sorularının K1, K2 ve K9'u kazandırma oranı düşünme rutini sorularına göre daha yüksektir. Örnek olarak; Ö5'in ders kitabı sorularından "Nasrettin Hoca'nın en belirgin özelliği nedir?" sorusuna verdiği "Şakacı ve hoşgörülü olmasıdır." cevabında K1 kazanımı bulunmaktadır. Ö1'in ders kitabı sorularından "Nasrettin Hoca bilgeliğini ve eğiticiliğini ne ile yapmaktadır?" sorusuna verdiği "Yanlış yapanlara doğru yolu gösterir." cevabında K2 kazanımı bulunmaktadır. Ö16'nun ders kitabı sorularından "Nasrettin Hoca nasıl bir kişiliğe sahiptir?" sorusuna verdiği "Nasrettin Hoca hoşgörülü, dürüst ve samimi bir insandır." cevabında K9 kazanımı bulunmaktadır. Ders kitabı soruları K11'i yüksek oranda kazandırırken düşünme rutini soruları hiç kazandıramamıştır. Örnek olarak; Ö7'nin ders kitabı sorularından "Nasrettin Hoca insanları nasıl etkilemektedir?" sorusuna verdiği "Güldürerek." cevabında K11 kazanımı bulunmaktadır. Çok az da olsa düşünme rutini soruları ile ders kitabı sorularının K3'ü kazandırma oranı eşittir. Örnek olarak; Ö2'nin ders kitabı sorularından "Sizce Nasrettin Hoca'nın Anadolu'da ve dünyada sevilmesinin nedeni ne olabilir?" sorusuna verdiği "Bize fıkralarla hoşgörülü olmayı öğretti, aynı öğretmenimiz gibi." cevabında K3 kazanımı bulunmaktadır. Ö7'nin düşünme rutini sorularından "Sence Nasrettin Hoca'nın bu kadar meşhur olmasına neden olan en önemli özelliği nedir? Neden öyle düşündüğünü açıklamayı unutma! Benim düşüncem:" sorusuna verdiği "Eski günleri hatırlarım." cevabında da K3 kazanımı bulunmaktadır.

Düşünme rutini sorularının K4 ve K8'i kazandırma oranı ders kitabı sorularına göre daha yüksektir. Örnek olarak; Ö26'nın düşünme rutini sorularından "Sence Nasrettin Hoca'nın bu kadar meşhur olmasına neden olan en önemli özelliği nedir? Neden

öyle düşündüğünü açıklamayı unutma! Benim düşüncem:" sorusuna verdiği "Çok kitabı olduğu için Nasrettin Hoca çok ünlüdür." cevabında K4 kazanımı bulunmaktadır. Ö25'in düşünme rutini sorularından "Sence Nasrettin Hoca'nın bu kadar meşhur olmasına neden olan en önemli özelliği nedir? Neden öyle düşündüğünü açıklamayı unutma! Benim düşüncem:" sorusuna verdiği "İyi niyetli, hoşgörülü, saygılı, sevgili bir insan ve bilgili biri, çok ünlü biri ve yardımsever biri, merhametli biri." cevabında K8 kazanımı bulunmaktadır. Düşünme rutini soruları K6'yı kazandırırken ders kitabı soruları hiç kazandıramamıştır. Örnek olarak; Ö21'in düşünme rutini sorularından "Sence Nasrettin Hoca'nın bu kadar meşhur olmasına neden olan en önemli özelliği nedir? Neden öyle düşündüğünü açıklamayı unutma! Benim düşüncem:" sorusuna verdiği "Hoca'nın en meşhur en önemli özelliği bilgili, düşünceli, zekalı olmasından dolayı Anadolu'da ve dünyada sevilen biridir." cevabında K6 kazanımı bulunmaktadır.

Kırlangıcın Dostluğu Metnine Ait Bulgular

Kırlangıcın Dostluğu metni Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan ders kitabında (MEB, 2017, s.10) yer alan bir metindir. Bu metinde, dostluğun önemi anlatılmakta, dostlukların hatırlandıkça anlam kazandığı vurgulanmaktadır. Metnin amacı, öğrencilere vefa duygusunu kazandırmaktır. Kırlangıcın Dostluğu metni için hazırlanan uygulama kâğıdı aşağıdaki gibidir.

KIRLANGICIN DOSTLUĞU

• Aşağıdaki soruları dinlediğiniz metne göre cevaplayınız.

1. Kırlangıç kiminle sohbet etmiş?
2. Kırlangıç meşe ağacını nasıl bulmuş?
3. Kırlangıç niçin üzgünmüş?
4. Kırlangıç ne zaman güneye göç edermiş?
5. Meşe ağacından ne yapılmış?
6. Kırlangıç meşe ağacıyla nerede konuşmuş?

• Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Kırlangıç hangi mevsimde ormana dönmüş?
2. Kırlangıç ormanda hangi ağacın dalına konmuş?
3. Kırlangıç meşe ağacını neden bulamamış?
4. Meşe ağacına ne olmuş?
5. Kırlangıç dinlenmek için nereye konmuş?
6. Dostluklar nasıl anlam kazanmış?

- Aşağıdaki hikâye haritasını metne göre tamamlayınız.

- Renk, Simge, İmge Rutini

Metnin duygusunu en iyi anlatan renk nedir?

Metnin ana fikrini temsil eden simge nedir?

Metinle ilgili aklına gelen imge (görüntü) nedir?

- Renk, Simge, İmge Açıklama

Neden bu rengi seçtin?

Sembolün hangi ana fikri temsil ediyor? Neden?

Neden bu imge (görüntü) seninle ilgili?

Kırlangıcın Dostluğu metni için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmen kılavuz kitabında belirlenen kazanımlardan yedi tanesi çalışmada yer almıştır. Araştırmada yer alan kazanımlar şunlardır (MEB, 2017): K2, K4, K5, K8, K9, K10 ve K11. Bu kazanımlar doğrultusunda, öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplarda her bir cümle kodlanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre, düşünme rutini sorularının ders kitabı sorularına göre kazanım elde etme sayısı daha yüksektir.

Düşünme rutini soruları K2, K8 ve K10'u kazandırırken ders kitabı soruları hiç kazandıramamıştır. Örnek olarak; Ö1'in düşünme rutini sorularından "Sembolün hangi ana fikri temsil ediyor? Neden?" sorusuna verdiği "Çünkü hikâye dostluğu anlatıyor." cevabında K2 kazanımı bulunmaktadır. Ö8'in düşünme rutini sorularından "Neden bu imge (görüntü) seninle ilgili?" sorusuna verdiği "Çünkü ben de meşe ağacı gibi mutlu olmak istiyorum." cevabında K8 kazanımı bulunmaktadır. Ö15'in düşünme rutini sorularından "Neden bu rengi seçtin?" sorusuna verdiği "Çünkü meşe ağacından yapılan masanın rengi olduğu için." cevabında K10 kazanımı bulunmaktadır. Düşünme rutini soruları K4'ü kazandırırken ders kitabı soruları çok az oranda kazandırmıştır. Örnek olarak; Ö19'un ders kitabı sorularından "Kırlangıç meşe ağacını neden bulamamış?" sorusuna verdiği "Çünkü ağacı kesmişlerdi." cevabında K4 kazanımı bulunmaktadır. Düşünme rutini sorularından "Sembolün hangi ana fikri temsil ediyor?" sorusuna verdiği "Çünkü ben bu ağacı sevdim onun için onu çizdim." cewa-

bında da K4 kazanımı bulunmaktadır. Ders kitabı sorularının K5 ve K9'u kazandırma oranı düşünme rutini sorularına göre daha yüksektir. Örnek olarak; Ö22'nin ders kitabı sorularından "Kırlangıç meşe ağacını neden bulamamış?" sorusuna verdiği "İnsanlar meşe ağacını kestikleri için bulamamış." cevabında K5 kazanımı bulunmaktadır. Ö4'ün ders kitabı sorularından "Meşe ağacına ne olmuş?" sorusuna verdiği "Köylüler onu alıp masa yapmışlar." cevabında K9 kazanımı bulunmaktadır. Ders kitabı soruları K11'i yüksek oranda kazandırırken düşünme rutini soruları hiç kazandıramamıştır. Örnek olarak; Ö22'nin ders kitabı sorularından "Kırlangıç ne zaman güneye göç edermiş?" sorusuna verdiği "Sonbaharda güneye göç edermiş." cevabında K11 kazanımı bulunmaktadır.

Trafik Kuralları Metnine Ait Bulgular

Trafik Kuralları metni Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan öğretmen kılavuz kitabında (MEB, 2017, s.44) yer alan bir dinleme metnidir. Bu metinde trafik kuralları, trafikte sürücülerin ve yayaların dikkat etmesi gereken davranışlar anlatılmakta, ışıklı trafik işaret cihazları vurgulanmaktadır. Metnin amacı, öğrencilere trafik kurallarını hatırlatmak ve öğrencileri bu konuda bilinçlendirmektir. Bu metin için hazırlanan uygulama kâğıdı aşağıdaki gibidir.

TRAFİK KURALLARI

• Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Yazar şehirde kiminle bir gezi yapıyor?
2. Hangi lamba bize "geçin" der?
3. Metne göre hangi renklerin dili vardır?
4. Metinde ne anlatılmaktadır?
5. Yazar büyüyünce ne olmak istiyor?

• Renk, Simge, İmge Rutini

Metnin duygusunu en iyi anlatan renk nedir?

Metnin ana fikrini temsil eden simge nedir?

Metinle ilgili aklına gelen imge(görüntü) nedir?

• Renk, Simge, İmge Açıklama

Neden bu rengi seçtin?

Sembolün hangi ana fikri temsil ediyor? Neden?

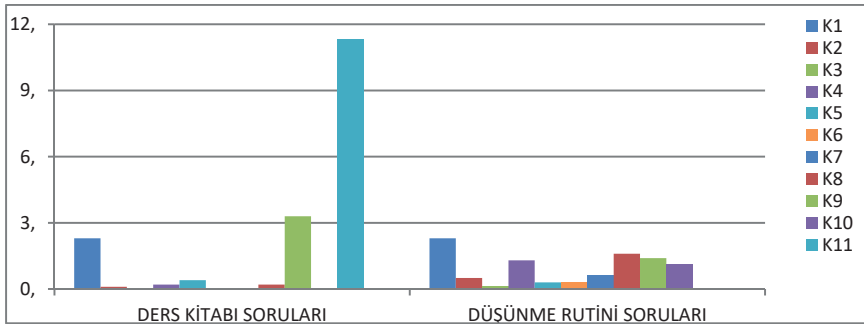
Neden bu imge (görüntü) seninle ilgili?

Trafik Kuralları metni için Millî Eğitim Bakanlığı 3. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabında altı adet kazanım belirlenmiştir. Araştırmada yer alan kazanımlar şunlardır (MEB, 2017): K2, K4, K5, K6, K7 ve K9. Bu kazanımlar doğrultusunda, öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplarda her bir cümle kodlanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre, düşünme rutini sorularının ders kitabı sorularına göre kazanım elde etme sayısı daha yüksektir.

Düşünme rutini sorularının K2 ve K9'u kazandırma oranı ders kitabı sorularına göre daha yüksektir. Örnek olarak; Ö6'nın ders kitabı sorularından "Metinde ne anlatılmaktadır?" sorusuna verdiği "Trafik kurallarına dikkat etmeliyiz." cevabında K2 kazanımı bulunmaktadır. Ö8'in düşünme rutini sorularından "Sembolün hangi ana fikri temsil ediyor?" sorusuna verdiği "Trafik kurallarını ifade eder." cevabında da K2 kazanımı bulunmaktadır. Ö9'un düşünme rutini sorularından "Sembolün hangi ana fikri temsil ediyor?" sorusuna verdiği "Ben bu işareti kırmızı ışık yandığında dikkat diye düşündüm." cevabında K9 kazanımı bulunmaktadır. Düşünme rutini soruları K4, K6 ve K7'yi kazandırırken ders kitabı soruları hiç kazandıramamıştır. Örnek olarak; Ö2'nin düşünme rutini sorularından "Neden bu rengi seçtin?" sorusuna verdiği "Hikâyede çok dikkatimi çekti, ben de bu rengi seçtim." cevabında K4 kazanımı bulunmaktadır. Ö3'ün düşünme rutini sorularından "Neden bu rengi seçtin?" sorusuna verdiği "Çünkü trafik ışıklarından daha güvenli diye." cevabında K6 kazanımı bulunmaktadır. Ö20'nin düşünme rutini sorularından "Neden bu rengi seçtin?" sorusuna verdiği "Trafikte yeşil geç deyince geçeriz." cevabında K7 kazanımı bulunmaktadır.

Kazanımların Gerçekleşme Oranına Ait Bulgular

Bu bölümde her bir metin ile yapılan uygulama için öğrencilerin Tablo 1'deki kazanımları gerçekleştirme oranları belirlenmiştir. Her bir uygulamada öğrencilerin verdikleri cevaplara göre ders kitabı soruları ile düşünme rutini sorularının belirlenen kazanımları kaçar adet kazandırdıklarına bakılmış ve ortalamaları alınmıştır.

Grafik 1. Ders Kitabı Soruları ve Düşünme Rutinleri Sorularının Kazanımları Gerçekleştirme Oranı

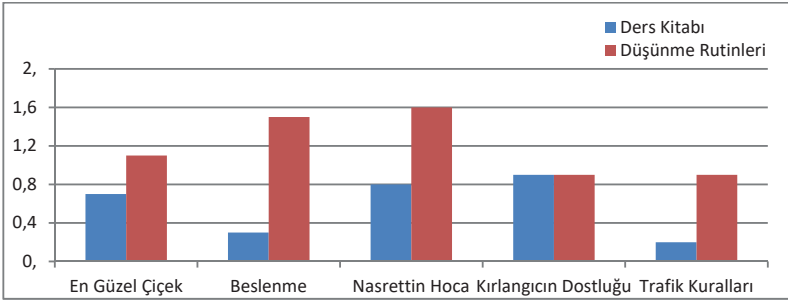
Grafik 1’de görüldüğü gibi, düşünme rutinleri sorularının kazanımları gerçekleştirme oranı ders kitabı sorularına göre daha yüksektir. Ders kitabı sorularının, K9 ve K11 kazanımları dışında diğer kazanımları gerçekleştirme oranının düşük olduğu görülmektedir. K9, anlamlı ve kurallı cümle kuran tüm öğrenciler tarafından kazanılmıştır. K11 ise ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim sorularını cevaplayan tüm öğrenciler tarafından kazanılmıştır. Ders kitabı soruları çoğunlukla ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim sorularından oluştuğu için bu kazanımın gerçekleşme oranı yüksek çıkmıştır. Öğrencileri metni anlamaya zorlayan, düşünmeye yönlendiren ve onların cümle kurmalarını gerektiren düşünme rutini sorularının ise daha fazla sayıda kazanımı daha yüksek oranda gerçekleştirdiği görülmektedir.

Cümle Sayılarına Ait Bulgular

Bu bölümde her bir uygulama için ders kitabı soruları ve düşünme rutinleri sorularına öğrencilerin kurdukları cümle sayıları belirlenerek ortalamaları alınmış ve soru başına düşen cümle sayısı belirlenmiştir.

Tablo 3. Her Bir Metin İçin Soru Türlerine Göre Yer Alan Soru Sayıları

Metin	Ders Kitabı Soruları	Düşünme Rutini Soruları
En Güzel Çiçek	6	3
Beslenme	4	2
Anadolu ve Dünya Bilgesi: Nasrettin Hoca	11	1
Kırlangıcın Dostluğu	16	3
Trafik Kuralları	5	3

Grafik 2. Her Bir Metin İçin Soru Başına Düşen Cümle Sayısı Ortalamaları

Grafik 2’de görüldüğü gibi, düşünme rutini soruları için yazılan cümle sayıları ders kitabı sorularına yazılan cümle sayılarına göre daha fazladır. Tablo 2’ye bakıldığında düşünme rutini sorularının ders kitabı sorularına göre sayıca daha az olduğu görülmektedir. Buna rağmen, öğrencilerin düşünme rutini sorularına yazdıkları cevaplarda daha fazla cümle kurduklarına ulaşılmıştır. Bunun sebebi, düşünme rutini sorularının öğrencileri kendilerini ifade etmeye teşvik ederek daha fazla cümle kurmasını gerektirirken, ders kitabı sorularını cevaplamak için metni anlamanın ve metinle ilgili soruları birkaç kelime ile cevaplamanın yeterli olmasıdır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, Millî Eğitim Bakanlığı 3. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin soruları ile düşünme rutinleri sorularının, kendini yazılı olarak ifade etme kazanımlarını sağlaması yönünden karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Yapılan çalışma sonunda, düşünme rutinleri sorularının kendini yazılı olarak ifade etme kazanımlarını sağlama oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, düşünme rutinleri sorularının ders kitabı sorularına göre öğrencilere daha fazla sayıda cümle yazdırdığı görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, ders kitabı soruları tüm uygulamalarda toplam sekiz çeşit kazanım sağlarken, düşünme rutini soruları tüm uygulamalarda toplam on çeşit kazanım sağlamıştır. Bazı kazanımlar düşünmeyle ve metinle bağlantı kurmayla ilgilidir. Örnek olarak, ikinci kazanım olan “Yazılarında ana fikre yer verir.” kazanımı metni anlamayı, üzerinde düşünmeyi ve kendi özgün cümleleriyle anlatmayı gerektirmektedir. Elde edilen bulgularda da düşünme rutini sorularının ikinci kazanımı kazandırma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Düşünme rutini soruları, ders kitabı sorularından farklı olarak altıncı kazanım olan “Yazılarında karşılaştırmalar yapar.” kazanımı, yedinci kazanım olan “İzlenim ve deneyimlerine dayalı yazılar yazar.” kazanımı ve onuncu kazanım olan “Kendisine ilginç ve çekici gelen karakter, olay, yer, an ile ilgili görüş ve düşüncelerini yazar.” kazanımlarını da sağlamıştır. Bu kazanımlar, öğrencilerin düşünmelerini, durumlar arasında kıyaslama yapmayı, kendileri ve metinle bağlantı kurmalarını gerektirmektedir. Calp (2006)’a göre, iyi hazırlanmış sorular öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini kullanmasını gerektirir. Bazı kazanımlar ise, yalnızca metni hatırlamanın yeterli olmasıyla ilgilidir. Örnek olarak, on birinci kazanım olan “Yazılarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N1K) öğelerini vurgular.” kazanımı metni hatırlamayı ve sorulan sorulara cevap vermeyi gerektirmektedir. Bu kazanım, yalnızca metni hatırlamayı gerektirmekte ve öğrencilerin herhangi bir düşünme davranışına başvurmalarını gerektirmemektedir. Elde edilen bulgularda ders kitabı sorularının düşünme rutini sorularından farklı olarak on birinci kazanımı yüksek oranda sağladığı görülmektedir. Benzer bir bulgu Akyol (2001) tarafından da raporlanmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre ayrıca düşünme rutini soruları için yazılan cümle sayıları ders kitabı sorularına yazılan cümle sayılarına göre daha fazla olduğu görülmüştür. İki farklı etkinlik türü soru sa-

yıları bakımından karşılaştırıldığında ise düşünme rutini etkinliklerinde sorulan soru sayılarının ders kitabında sorulan soru sayılarından daha az olduğu görülmektedir. Düşünme rutini sorularının daha az olmasına rağmen yazılan cümle sayılarının daha fazla olmasının sebebi, düşünme rutini sorularının öğrencileri kendilerini ifade etmeye ve kendi cümlelerini yazmaya teşvik etmesidir. Ders kitabı sorularının çoğunlukla ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim sorularından oluşması, öğrencilerin tek kelimelik cevaplar vermesine neden olmuştur. Bu nedenle ders kitabı sorularının daha fazla olmasına rağmen yazılan cümle sayılarının daha az olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, öğrencilerin kendini yazılı olarak ifade etme kazanımları elde etmesinde ve düşünme becerilerinin gelişmesinde düşünme rutinleri sorularının daha etkili olduğu görülmektedir. Düşünme rutinleri sorularının daha etkili olmasının nedenleri arasında; öğrencilerin kendilerini özgür hissederek düşüncelerini sağlaması, özgün cümleleriyle kendilerini ifade edebilmelerini kolaylaştırması, sınıf içi bir etkinlik olarak öğrencilerin ilgisini çekmesi, metni hatırd tutmak yerine metni anlamayı gerektirmesi sayılabilir.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda belirtildiğine göre eğitim sistemimizde öğrencilerimizin hem yazılı hem sözlü olarak kendilerini etkili ve anlaşılır bir şekilde ifade edebilmeleri, okuduklarını anlayarak değerlendirebilmeleri, eleştirel, sorgulayıcı bir bakış açısı geliştirebilmeleri amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarından hareketle, Millî Eğitim Bakanlığı ders kitaplarındaki metin sorularının amaçlanan hedefler doğrultusunda yeniden düzenlenmesi düşünülebilir. Bu süreçte Düşünme Rutini soruları eğitimcilerle rehber olabilir. Ayrıca bu araştırmada Türkçe ders kitabı kullanılarak uygulamalar yapılmıştır. Düşünme Rutinleri, Türkçe dersinin diğer kademelerine ve diğer derslere de uyarlanarak farklı sonuçlara ulaşılabilir.

Kaynakça

- AKYOL, Hayati (2001). "İlköğretim Okulları 5. Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Okuma Metinleriyle İlgili Soruların Analizi", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Bahar 2001, S 36, ss. 169-178.
- ALKIN, Senar (2012). İlköğretim Öğretmenlerinin "Eleştirel Düşünmeyi Destekleme Davranışlarının" Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- BODUR, Hamide (2010). İlköğretim İkinci Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde İçerik Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- CALP, Şükran. (2006). Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerle İlgili Soru ve Etkinliklerin 1981 ve 2005 Tarihli Türkçe Programlarında Yer Alan Davranışlar ile Kazanımlara Uygunluğunun Karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

- ÇARKIT, Cafer ve ALTUN, Kudret (2020). "Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Dinleme/İzleme Uygulamaları Üzerine Bir Eylem Araştırması", **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Mayıs 2020, S 25, ss. 34993527.
- DİLEKLİ, Yalçın (2015). Öğretmenlerin Düşünmeyi Öğretmeye Yönelik Yaptıkları Sınıf İçi Uygulamalar, Öz Yeterlik Düzeyleri ve Öğretim Stilleri Arasındaki İlişki, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Balıkesir.
- DOĞANAY, Ahmet ve YÜCE, Sibel (2010). "Öğrencilerin Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesinde Rehberli Yardım: Bir Öğretmenin Sözel İfadelerinin Analizine İlişkin Durum Çalışması", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Cilt 16, Sayı 2, ss:185-214.
- DURUKAN, Erhan ve DEMİR, Elif (2017). "6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Bloom'un Yenilenmiş Taksonomisine Göre Sınıflandırılması", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Cilt 6, Sayı 3, ss: 1619-1629.
- EĞMİR, Eray (2016). Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretim Programının Hazırlanması, Uygulanması ve Değerlendirilmesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyonkarahisar.
- ESKİTÜRK, Mehmet (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Eleştirel Düşünme Becerilerini Temel Alan İşbirlikli Öğrenme Etkinliklerinin Akademik Başarı Düzeyine Etkisi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- FİLİZ, Sevil B. (2004). Öğretmenler İçin Soru Sorma Sanatı: Düzeyleri, Teknikleri, Uygulama Örnekleri, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- KAYA, Güzin S. (2018). Etkili Düşünme Eğitimi Programının Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme ve Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KELEŞ, Sadiye ve YURT, Özlem (2019). "Erken Çocukluk Eğitiminde Düşünmeyi Görünür Kılmak: Görünür Düşünme Yaklaşımı", **Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi**, Mart 2019, Cilt 3, S 1, ss. 117-138.
- KUTANOĞLU, Dere (2014). Hayat Bilgisi Dersindeki Kazanımların Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Becerilerine Katkısına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin ve Uygulamalarının İncelenmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- MEB. (2017). İlköğretim Türkçe 3. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, Nova Yayıncılık, Ankara.
- MEB. (2017). İlköğretim Türkçe 3. Sınıf Ders Kitabı, Nova Yayıncılık, Ankara.
- RİTCHHART, Ron ve PERKINS, N. David (2004). Learning the Think: The Challenges of Teaching Thinking (Eds: Hoyak, K. ve R., G., Morrison), The Cambridge Handbook of Thinking and Reasoning. (775-802). Cambridge University Press: UK.
- RİTCHHART, R., PALMER, P., CHURCH, M. & TISHMAN, S. (2006). "Thinking Routines: Establishing Patterns of Thinking in the Classroom", Paper prepared for the AERA Conference, April 2006, Harvard Graduate School of Education.

Düşünme Rutinleri ve Ders Kitabı Etkinliklerinin Öğrencilerin Kendilerini Yazılı İfade Edebil...

- RITCHHART, R., CHURCH, M. ve MORRISON, K. (2011). *Making Thinking Visible: How to Promote Engagement, Understanding, and Independence for All Learners*, PB Printing, United States of America.
- SALLABAŞ, Muhammed Eyüp ve YILMAZ, Gamze (2020). "Türkçe Ders Kitabı'nda Bulunan Metin Altı Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne Göre İncelenmesi", *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, Cilt 8, S 2, ss. 586-596.
- SEVER, Esra (2013). Süreç Temelli Yazma Modellerinin İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım ve Yaratıcı Yazma Becerilerine Etkisi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak.
- ŞENGÜL, Murat (2005). İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlere Dayalı Olarak Hazırlanan Sorular Üzerine Bir İnceleme, Frat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- ŞİMŞEK, Şahin (2015). Yazılı Anlatım Etkinlikleriyle İlgili Öğretmen-Öğrenci Algılarının Karşılaştırılması, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- YALÇIN, Seher (2020). "İlkokul Üçüncü Sınıf Matematik Ders Kitaplarının İçerdiği Etkinlikler ve Sorular Bağlamında İncelenmesi", *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, S 1, ss. 18-34.
- YÜCE, Sibel G. (2012). Bir İlköğretim Okulunda Düşünme Kültürünün Geliştirilmesine Yönelik Eylem Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TÜRKKAN, Burçin (2008). İlköğretim Görsel Sanatlar Dersi Bağlamında Görsel Kültür Çalışmaları: Bir Eylem Araştırması, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Eskişehir.
- WOLBERG, Rochelle Ibanez and GOFF, Allison (2012). "Replicating Classroom Practices within Museum Settings", *Journal of Museum Education*, Volume 37, 2012, Published Online: 02 Nov 2015.
- <http://www.visiblethinkingpz.org>, "Visible Thinking", Core Routines, 10 Aralık 2020.